

kivonatot akar adni, hanem koráramlatból s emberi törekvésekből, jellemeiből egyaránt magyaráz, korszellemből és nemzeti szellemből eredeztet. Ez az igazi történeti elhivatottság, mely eddigelé nálunk — e téren — erősen hiányzik. Az itt közölt tanulmányok is mutatják, hogy tudománytörténetünk terén tátongó hézagokat kitölteni, nagyszabású, széleskörű szintézist alkotni szerzőnk mennyire hivatott. Elpusztíthatatlan nyeresége tudományunknak mindaz, amit írt s nagy nyeresége lehetne a magyar tudományosságunknak, ha e megkezdett életművét folytatni módjában lehetne. Eredeti, maga szemével néző, harmonikus világ- és életszemlélete így és eddig is gazdag színekben csillogó rajzokkal ajándékozta meg glóbuszunk legelhanyagoltabb területét: a magyar filozófia történetét, melyben nemcsak egy mult kihamvadt tüze, hanem jövőnk reménye is csillog.

Dékány István.

Kornis Gyula: Kultúra és nemzet. (Tanulmányok. Budapest, 1930. Franklin. 223 l.) Kornis Gyula írói munkássága hű tükre nyilegyenesen céltudatos irányba haladó tudományos és közéleti pályafutásának. Hatalmas érdeklődési köre már fiatal korától kezdve a nagy szintézisek meglátására képesíti. Egyforma alapossággal mélyed el nyelvészeti, majd filozófiai, pszichológiai, pedagógiai, történelmi tanulmányokba, amelyek most mind arra szolgálhatnak, hogy ezt az évek munkájával összegyűjtött óriási elméleti tudást és felkészültséget mint kultúrpolitikus a gyakorlatban, a nemzet tényleges lélekformálásában is gyümölcsöztethesse. «A magyar művelődés eszményei» című nagy munkája, — amelyben művelődés-ünnéink gyökereit, fejlődését, történeti hátterét széles keretben nyújtja, először világítja meg a magyar nemzeti szellem strukturájának sok sajátos

vonását, — a csúcspontját jelenti ennek az elméleti felkészültségnek. Ebből a hatalmas munkából még inkább megerősíthette Kornis nagy történeti öntudatosságát, amely kultúrpolitikájának egyik legjellegzetesebb vonása.

A nemzeti katasztrófa óta Kornist folyton foglalkoztató kultúrpolitikai problémákat tárgyal alig két éve megjelent «Kultúra és politika» című, 25 tanulmányt magába foglaló műve: Mikép lehet legalkalmasabb módon a nemzeti kultúra értékeinek, mint ideális céloknak megvalósítását, megközelíteni? Mikép lehet a filozófus értékeszméit a valóságba gyökereztetni, a következő nemzedék lelkébe csöpögtetni? Milyen legyen az a nemzetnevelés, amely regenerálni segíti a vérző nemzettest életét? Ezeknek a problémáknak továbbszövését, új eszmékkal való kibővítését adja most előttünk fekvő legújabb kultúrpolitikai írásaiban.

A III. Finn-ugor Közművelődési Kongresszus alkalmából írt tanulmánya, az egész magyar kultúra történetének plasztikus összefoglalása, stílszerű bevezetésül szolgál a könyv gerincét alkotó «Nemzeti megújulás» nagyszabású, tervszerű munkaprogramjához. E tanulmány magját Klebelsberg Kuno gróf kultúrprogrammjának: a neonacionalizmusnak elvileg átgondolt, magasabb szintézisbe foglalt kifejtése alkotja. Kutatja elméleti és gyakorlati jogosultságát, történeti és jelen távlatát. Gondolatkörének lényege a tiszta aktivizmus, amely a produktív magyar ember típusát, a cselekvést, a munkát, a teremtő lendületet, a szigorú kötelességtudást helyezi előtérbe, szemben a passzív, negatív, destruktív szellemmel. Ezek az eszmék Kornis kultúrpolitikájának is sarkalatos pontjai, melyek mint vezérmotívumok azonos szellemi akusztikát kölcsönöznek minden kultúrpolitikai munkájának.

A megváltozott bel- és külföldi helyzetnek megfelelő új eszményeket a neonacionalizmus programja történelmi tanulság útján tűzi ki. Előbb fel kell tárni a nemzet multjában azokat a tipikusan visszatérő hibákat, amelyek a nagy katasztrófákat előidézték. Csak így lehet megszabni az új nemzetnevelést az új magyar embertípus kiformalása számára. A nemzeti fejlődés feltételei elsősorban a vagyonosodás és műveltség, amely csak teljes szociális és gazdasági reform alapján lehetséges. Tragikus vonása a magyar sorsnak, hogy az a társadalmi réteg, amelyet Kornis a nemzeti ideológia legelső és legfontosabb hordozójának tekint, a középosztály, ma súlyosan megrendült, jelentékeny része szétporlóban van. Ahhoz, hogy felsegítése a nemzeti erő nagyobbodását is jelentse, teljesen át kell alakulnia, ősi faji értékekkel felfrissülnie. A modernebb mezőgazdasági és ipari ismeretek és készségek elsajátításának nagy szegénységünkben és a technika mai korában való elsőrendű szükségessége a jelenben az alsóbb néposztályokat, főképp a faji szempontból is legsúlyosabb elemet, a parasztságot erősen előtérbe hozza. Az okszerű gazdálkodás nyomán támad a nagyobb vagyonosság — írja Kornis is —, amely a kultúra fejlesztésének azután újabb anyagi eszközeit teszi lehetővé.

A gazdasági gyakorlati életpályákon való boldogulásnak fő akadálya a magyar lélek sajátosságában rejlik. Nagy része van azonban ebben az előítéletnek és maradiságnak is. Az amerikai szellemre: egyéni munkára és vállalkozó kedvre, a szívós kitarató munka fanatizmusára való nevelés kell hogy egyensúlyozza a magyar természet keleti quietizmusát, álmódzó lustaságát, amely inkább kirobbanó lendületre, mintsem lassú, szívós munkára alkalmas, mivel mindenki szellemileg is csak azzá lehet, amire

képessége, fogékonysága van. Természetes, hogy a nevelés a legtöbb eredménnyel ott kecsegtet, ahol a sajátos faji értékes vonások kifejlesztése és megőrzése áll a középpontban. Kornis méltán mutat ismételtlen rá a nemzet önazonosságának, történelmi egyéniség-tudatának rendkívüli fontosságára. Csak most a legújabb, erősen nemzeti jellegű irodalmi, művészeti, zenei stb. mozgalmak idején látjuk, hogy mi csoda harcot kell vívni a nemzet kultúr munkásainak a mult században idegen vágányokra tévedt szellemi irányok ellen. Amelyik nemzet nem ragaszkodik hagyományaihoz, túri faji vonásainak mellőzését és nemzetköziesítést és anynyira elfelejti saját nemzeti karakterét, hogy már az idegent érzi magának, valóban halálra van ítélve.

Kornist valami sajátos, halvány, óvatos fenntartás mindig megóvja, hogy rózsás színeket lásson ott, ahol talán csak még a virradat szürkésége dereng. Egyéniségétől épen olyan távol áll a dagályos, szép szavakat hangoztató hazafiség, mint a hitét veszített pesszimizmus. Stílusának szép formáján, higgadt objektivitásán azonban minduntalan keresztülcillan a nemzet jövőjébe való erős bizakodás melegebb hangja. Szívvel-lélekkel Széchenyi tanítványa, «aki nem anynyira háta mögé, hanem inkább maga elébe néz és elvesztett kincse siratása helyett inkább azt tekinti, mit menthet meg még és azzal megelégedni és lassanként többet szerezni iparkodik.» «Romantika és reformvágy» című cikke csak újabb hitvallás Széchenyi géniusza mellett. Kornis az elsők között volt, akik Széchenyi aktivisztikus pedagógiájának, angolszász nevelési ideáljának, tettvágyó, dinamikus szellemének mai csodálatos aktualitását felismerték és magukévá tették.

Amerikai tanulmányútjáról egypár odavetett vázlatképet kapunk. Az amerikai nevelés öntevékenységi elve, a

cselekedve, gyakorolva tanulás — amely egyben teremtő munka — teljes visszhangra talált saját nevelési elveiben. A magyar iskoláknak a mai korszellemnek megfelelő megújítása természetszerűleg módosítani fogja a régebbi görög-latin műveltségideál iránt való lelkesedés hőfokát. Az amerikai élet nagyszerű dinamikája, nagyvonalúsága, a munka szeretete, a nagyobb műveltség, a feljebb törekvés becsvágya, az egészséges gazdasági gyakorlati szellem, mind követésre méltó vonások, amelyek a magyar élet kibontakozásának sine qua non feltételei is.

Az angol Public School-ok bemutatására szolgál a könyv utolsó fejezete. Ezeknek a mintájára megalkotott itthoni iskolák volnának hivatva arra, hogy majdan megteremtsék azt az angol-amerikai-magyar tudományos, gazdasági és politikai szellemi endozmozist, amelynek hiánya miatt a békekötéskor és azóta annyit szenvedtünk. Kétségtelen, hogy a magyar lélek lényegében közelebb áll az angolszász, mint a német kultúrdeálhoz. Ebben a szellemben a nevelés mind a korszellemnek, — amely a nevelés terén az új eszméket ma többnyire Amerikától kapja — mind a nemzet jelen szükségleteinek megfelel.

Az új magyar kultúrpolitika nagy életközelsége biztosíthat arról, hogy bár Kornis munkaprogramjának némely pontja a mai viszonyok miatt egyelőre nem könnyen valósulhat meg, a nemzet multjának, jelenének és jövőjének friss látásával olyan utat tűzött eléje, amely egyedül vezet regenerálódása, erkölcsi energiáinak és benső szellemi szubstanciájának kibontakozása felé. —*pm.*

Erdélyi József: Kökényvirág. (A szerző kiadása. Pápa, 1930.) Nem ismerem magyar költőt, aki a világ külsőségeiből kevesebbet vállalt volna magára, mint Erdélyi József. Az uradalmi béres-

ház gyermekemlékeiből von varázskört maga köré s élményanyaga alig több, mint ami a legegyszerűbb szíven is át ne huliámozhatna. Az a szép és izgató benne, hogyan tudja ezt a kis világot mégis teljessé tágitani. Úgy látszik, el lehet temetkezni a föld legszűkebb zugába s ott époly jól fölépítheti a lélek önmagából a mindenséget, mintha a legváltozatosabb külső kalandok révén próbálna egyetemessé tárnulni.

A *Kökényvirág* tizenöt versnyi füzetében nincsenek kalandok, sőt még események sem. Az egyetlen, amit belőle Erdélyi mai életéről megtudunk, az, hogy hazalátogat az anyjához. De a többi versében is állandó ez a hazalátogatás. Emlékeit idézi vissza, a kasznár temetését, melyen anyja úgy énekelt, «mintha nem is ő, hanem körül az ősi kert. Az ősi kert, az ősi föld . . . A városi urak szájtátva hallgatták, hogy énekel az a sugár alak». Elmondja, hogyan rémitette az anyját gyerekkövel, mikor a zivatartban hegedülni kezdett. Meg is büntette érte az Isten: «fölvettem a hegedűt s nem hagyja letennem; húznom kell a szomorút, húznom kell a csárdást; a haláltól várhatom csupán a megváltást».

Miféle líra ez? Néhány merengő pillanat: a télben senyvedő pacsirta látán, vagy a hegedű, a csipkebokor, a nyesett fák s a telefonkarók előtt. El lehet-e többé az Erdélyi telefonkaróit felejteni? Senki nem érti a zúgásukat, csak ő. «Akasztófa minden telefonkaró, benne utonállók rab lelke dalol. Kuruc dalol benne, bujdosó betyár; régen felakasztott cigány muzsikál. Fekete vaskampón fehér porcellán, egy-egy kitekert nyak-csigolya talán s egy nagy vaskötélnek fojtó fonala minden telefondrót. — Haláltambura . . .» A modern költő minden hangszerelő és kifejező bravurja segíti itt az ősnépi emlékeket életre riasztó képzeletet. Emlékek és eddig észre sem vett tárgyak leírásai teszik az egész füzet